

הספירות

הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)

הספירות

בעולמה של החסידות

Rabbi Adin Even-Israel (Steinsaltz)
The Sefirot
In the World of Hasidism

הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)
הספירות
בעולמה של החסידות

עורך: הרב מאיר הנגבי
עורך משנה: ר' דוד פאלקוף
הגהה: ר' אברהם ונגרובר
הבאה לדפוס: אפרת גרוס
עימוד: רינה בן גל
עיצוב העטיפה והאיורים: שמואל לעסרי

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים מיסודו של
הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ), תשפ"ה 2025.
הספר יוצא לאור בשיתוף עם מרכז שטיינזלץ.

דוא"ל לשליחת תיקונים: tikunim@steinsaltz-center.org

ספרי מגיד, הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

office@korenpub.com
www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן, במאגר מידע, לשרד או
לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל
חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר
הכלול בספר זה, אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

כריכה קשה, מסת"ב 1-396-526-965-978 ISBN
כריכה רכה, מסת"ב 6-403-526-965-978 ISBN

נדפס בישראל 2025 Printed in Israel

אנחנו מודים לחברנו
הרב ד"ר יוסף ווסק
על תרומתו להוצאה של ספר זה לאור.

תוכן העניינים

הקדמת העורך

הולדתו של הספר 9 • על הספר 10

מבוא

על פנימיות התורה, הקבלה והחסידות 13

שער הספירות

פרק ראשון: האין סוף

- ההתחלה 23 • אין סוף 25 • אור אין סוף 27 • שמו הגדול 28
- השגתנו באור אין סוף 31

פרק שני: עשר הספירות

- הספירות הגנוזות 36 • תבניות היסוד 39 • גילוי אלוקי 40
- מהות אלוקית 43 • הספירות והשמות 45 • קדושת הספירות 48
- אחדות הספירות 50 • מבשרי אחזה 52 • סדר הספירות 55
- פרצופים 58

פרק שלישי: כתר

הספירה שאינה ספירה 61 • המקיף 64 • נר החושך 66 • אותיות
החקיקה 68 • חיצוניות ופנימיות הכתר 70 • הרצון 72 • העונג 74
כתר מלכות 77

פרק רביעי: חוכמה

ראשית חכמה 79 • ראשית האור הפנימי 80 • החכמה מאין
תמצא 81 • כח מה 84 • תורה מחכמה נפקת 87 • בחכמה
אתברירו 90 • תרין רעין דלא מתפרשין 92 • אבא 94

פרק חמישי: בינה

הבנה ובנייה 96 • ממדי הבינה 99 • אימא 102 • אם הבנים 103
ההתבוננות 106

פרק שישי: דעת

הדעת והכתר 111 • דעת לשון התקשרות 113 • הדעת שבשכל 114
הדעת שבהרגשה 117 • דעת עליון ודעת תחתון 119 • ידיעה
ובחירה 122

פרק שביעי: המידות

מידות 126 • הרגשות 128 • מוח שליט על הלב 130 • הבנים 132
כפולות 135 • פרצוף זעיר אנפין 138 • בהמה רבה 140

פרק שמיני: חסד

גדולה 144 • חסד 147 • אהבה 149 • רב חסד ואהבה רבה 152

פרק תשיעי: גבורה

המידה השנייה 157 • הבריאה 161 • גבורה 163 • דין 166 • מיתוק
הדין 170 • יראה 173 • יראה עילאה 174 • לעתיד לבוא 176

פרק עשירי: תפארת

המידה השלישית האמצעית 179 • תפארת 182 • רחמים 184
שלוש עשרה מידות הרחמים 187 • משפט 190 • אמת 192
תורה 195 • הנורא 200

פרק אחד עשר: נצח והוד

המשולש השלישי 202 • שחקים וכליות יועצות 204 • התגברות על
המניעות 206 • צבאות 209 • אמונה 210 • יניקת הנביאים 212 •
בין הנצח וההוד 214 • הודאה 218 • הוד והדר 219

פרק שנים עשר: יסוד

המידה האחרונה 223 • כי כל בשמים ובארץ 225 • כוח
ההשפעה 226 • ההתקשרות 228 • ברית 230 • יסוד דכורא יסוד
דנוקבא 232 • הזיווג והפריזון 234 • צדיק 236 • יוסף הצדיק 237

פרק שלושה עשר: מלכות

המקבלת 240 • הנוקבא 243 • שלטון 244 • דיבור 247 • כתר
מלכות 251 • האור החוזר 254 • אין מלך בלא עם 257 • דירה
בתחתונים 259 • השבת 262 • השכינה 263 • גלות השכינה 265 •
כנסת ישראל 267 • עשרה מישראל 269 • גאולת ישראל, משיח
בית דוד 271

שער העולמות הקדומים

פרק ארבעה עשר: הצמצום

הצמצום 275 • החלל הפנוי 276 • הצמצום שלא כפשוטו 277 •
הרשימו 280

פרק חמישה עשר: אורות וכלים

עיגולים ויושר 282 • הקו 284 • הכלים 286 • אור הממלא כל
עלמין ואור הסובב כל עלמין 288

פרק שישה עשר: העולמות הקדומים

אדם קדמון 291 • עקודים נקודים וברודים 292 • עולם
העקודים 294 • עולם הנקודים - עולם התוהו 295 • אורות מרובים
וכלים מועטים 297 • מקור הרע 299 • השבר שבשבירה 300

פרק שבעה עשר: עולם התיקון

הברודים 302 • עולם התיקון 303 • סדר 304 • עולם
האצילות 306 • אורות מועטים וכלים מרובים 308 • התכללות
הכלים (הספירות) 310 • העלאת הניצוצות 311 • העבודה
והמלחמה 312 • הבירורים 314 • יתרון האור מן החושך 316

לוח ספרים.....319

מפתח נושאים.....323

הקדמת העורך

הולדתו של הספר

הספר הזה עלה במחשבתו של הרב עדין אבן-ישראל כבר לפני שנים רבות. רצונו של הרב, כפי שהתבטא בפירושו לתלמוד ולכל ספרי היסוד, היה לפתוח את העולם היהודי לעוד ועוד יהודים ובעוד ועוד תחומים. והתחום המפתה ביותר, שהיה בתחילת מחשבתו ואותו דחה תמיד לסוף מעשהו, היה התחום של פנימיות התורה. במשך השנים נתן הרב שיעורים רבים בחסידות שגלשו מהרב כמו מכלי מלא על גדותיו, ומהם אף יצאו כמה ספרי פירושים לחסידות. אבל ספר משלו בתחום שעל גבול החסידות והקבלה יצא רק אחד - הספר 'שלושה עשר עלי השושנה' שהיה פתיחה ראשונית לתורת הסוד ביהדות לאלפים רבים של אנשים בכל רחבי העולם. מאז עברו יותר מארבעים שנה, ובכל הזמן הזה תכנן הרב ספר המשך בתחום זה, שיעזור לאלה הרוצים להיכנס פנימה יותר, לגעת בפרטים ולהתחבר לספרי המקור של החסידות והקבלה. במשך השנים העביר הרב כמה סדרות של שיעורים בפני קהלים שונים בנושא זה, ובאופן זה התגבשו רעיונותיו באותיות של מחשבה ודיבור. היו סדרות על הפיוט 'א-ל מסתתר'¹,

1 פיוט קבלי מאת הרב אברהם מימין, מתלמידי הרמ"ק. הפיוט בנוי על עשר הספירות וכל בית שבו עוסק בספירה אחרת.

על מאמר הזוהר הנקרא 'פתח אליהו'², על עשר הספירות ועל לימוד פנימיות התורה בכלל. חומר רב הצטבר, אורות, רעיונות וחלקי רעיונות שחיכו שנים רבות - עד שהגיע הזמן.

באותו זמן סיימתי עבודה אחרת והרב הציע לי לאסוף את החומרים האלו ולערוך על פיהם את הספר שרצה. בדחילו ורחימו ניגשתי לעבודה, יצרתי דוגמה ראשונית לפרק אחד והגשתי לו לחוות דעתו. הרב אישר את המבנה שהצעתי, העיר כמה הערות ושלח אותי להמשיך עבודה. אך לפני שחזרתי אליו בעניין זה הסתלק הרב לבית עולמו. למרות שניסוחו הראשוני של הפרק הראשון ותבניתו הבסיסית של הספר היו לעיניו, את המשך גיבושו וניסוחו הסופי של הספר לא יכול היה הרב לראות ולהעיר הערותיו, וחבל.

על הספר

מתחילה כיוון הרב את דבריו לספר אחד בנושא של עשר הספירות. המחשבה הייתה שעשר הספירות הן הגדרות פנימיות-אלוקיות שמתקשרות גם עם החיצוניות. לא רק האלוקות מתגלה בעשר ספירות אלא גם העולמות הרוחניים והגשמיים עשויים בתבנית עשר הספירות. וכן באדם, לא רק פנימיות הנפש הקדושה בנויה בתבנית עשר ספירות, אלא גם הנפש הבהמית והגוף הגשמי בנויים בתבנית זו. הרב חשב שהבנה טובה של עשר הספירות היא הכלי הנכון להיכנס באמצעותו אל עולם הנסתר בתורה, ובאופן שקושר אותו עם הנגלה שבתורה, עם העולם והחיים ועם עבודת ה' שלנו.

את כל חייו הבוגרים בתחום האמונה עשה הרב בעולמה של חסידות. הוא למד חסידות, חשב במושגים של חסידות והרגיש את האהבות והיראות המתוארות בחסידות. הרב הכיר את ספרי הקבלה הידועים, אבל חי את החסידות ואת הספירות כפי שהן חיות בחסידות.³ הספירות הן מושג קבלי,

2 קטע מהקדמת תיקוני זוהר העוסק במרכז בעשר הספירות. 'פתח אליהו' שולב בסידורים רבים כקטע הנאמר לפני התפילה.

3 בעיקר חסידות חב"ד. הן משום שהרב התחנך בבגרותו בחסידות חב"ד, למד ולימד

אלא שבספרי חסידות וכן בספר זה, הרעיונות אינם משוחחים עם מה שכתוב בספרי קבלה מסוימים ועם שיטות ומחלוקות שאי אפשר שלא להתייחס אליהם בתחום הקבלה. הם כן משוחחים ונסמכים על הכתוב בספרי חסידות ועל דרכי עבודת ה' בדרך החסידות. אין בדברים כדי לשפוט ולהעדיף, אלא אך כדי לציין את מקומו של הספר, מהיכן נולד ולאיזה עולם הוא שייך.

עיקרו של הספר הוא הפרקים העוסקים בעשר הספירות, ונוספו עליהם כמה פרקי הקדמות. כל אחד מהפרקים, בכללו ובסעיפיו, בנוי בשלושה רבדים שעניינם מבואר במבוא להלן: לימוד עיוני של הנושא; לימוד בדרך של משל מנפש האדם; והלימוד דרך עבודת ה'. שני הרבדים הראשונים העיקריים שזורים זה בזה לאורך סעיפי הספר. הרובד השלישי, המוכר פחות והמובחן יותר, הוכנס בספר לתבנית גרפית שונה. התוכן בחלק זה אינו המשך ישיר לתכנים בשני הרבדים האחרים והוא דורש קריאה אחרת. דרושה הפסקה ויציאה מדרך המחשבה הקודמת, כדי לאפשר כניסה בדרך מחשבה אחרת.

בסופו של הספר נוספו כמה פרקים בנושאים בסיסיים בקבלה ובחסידות, על ההוויות והעולמות הקודמים לעולם הספירות. הנושאים אינם קשורים ישירות בספירות אבל נמצאים ברקע שלהן, והרב הרבה לעסוק בהם בשיעוריו לספר זה.

בשיעורים הנזכרים הרבה הרב לעסוק גם בהשתלשלות דרכי לימוד הקבלה והחסידות, וסיכום הדברים הובא במבוא להלן. הדברים חשובים לא רק כהקדמה כללית ללימוד פנימיות התורה, אלא כהדרכה לדרך כתיבתו של ספר זה. הבנתה של הדרך וההתייחסות המתאימה לרבדיה בזמן הקריאה בספר, יסייעו להבנתו.

מאיר הנגבי

את ספריה, וכל ימיו ראה עצמו כחסיד של הרבי מליובאוויטש, והן משום שתורת חסידות חב"ד היא תורה סדורה, בנויה בתבנית שכלית משוכללת ועקבית, שאפשר לפתח בה תפיסות והגדרות כוללות, כמו שניסה הרב לעשות בשיעוריו וספריו וגם בספר זה.

מבוא

על פנימיות התורה, הקבלה והחסידות

פנימיות התורה והקבלה

פנימיות התורה היא הצד הפנימי של התורה שאינו עוסק בעולמות החיצוניים הגשמיים הגלויים לנו, אלא בעולמות הפנימיים הרוחניים הנסתרים מהעין הגשמית. כמו בעולמות כך בתורה, הפנימיות והחיצוניות לעולם אינן נפרדות ממש. הפנימיות הרוחנית היא המקור למה שקורה בעולם הגשמי, ומה שקורה בעולם הגשמי משפיע בעולמות הרוחניים. אף על פי כן, כל אחד מהם הוא עולם בפני עצמו. כך פנימיות התורה היא תורה שלמה לעצמה, המאירה לתורה הנגלית ומוארת ממנה. מהותה של פנימיות התורה שהיא נסתרת ואינה גלויה בעולם שלנו. גלוי הוא מה שמלוכש בתוך הכלים וההגיון של העולם הגשמי המוכר לנו. וכזו היא התורה הנגלית, שהיא החוכמה האלוקית המופיעה בלבושי העולם הזה. הסיפורים שמופיעים בה מתרחשים בעולם הזה ואף את המצוות שנזכרים בה יש לקיים בעולם הזה. לעומת זאת, פנימיות התורה היא חלק התורה שאינו מלוכש בעולם הגשמי שלנו, במושגיו והגיונו, ולכן היא נסתרת.¹ בכך חסרונה של פנימיות התורה, שאין לנו

1 ההגדרה המובאת לזה בספרים היא: "מקרא מלוכש בעולם העשיה, משנה ביצירה,

מילים ולא היגיון מוכר כדי להבינה; אך גם יתרונה, שכן דווקא משום שאין היא מלוכשת בכלים של העולם הזה היא מחייבת התייחסות מתמדת לאלוקות, ועל כל פנים לעולמות העליונים הרוחניים המגלים אלוקות. הרי שתורת הנסתר, עם שהיא נסתרת כלפי העולם הזה, היא מגלה ללומדיה אלוקות בכל עולם ואפילו בעולם הזה! ובגילוי האור האלוקי על ידי תורת הנסתר, מתגלים גם המשמעות והעונג שיש בתורה הנגלית ובמצוותיה.²

פנימיות התורה הייתה קיימת תמיד ביהדות, אלא שבתקופות קדומות היא הייתה נסתרת יותר. הגדרותיה היו פנימיות ומופשטות כל כך מעולמנו הגשמי, עד שרק מעטים יכלו לחשוב בה ולעסוק בה וכל שכן להעביר אותה לאחרים, ולכן היא עברה בין יחידים מפה לאוזן ומנפש לנפש. במקרא נזכרים 'בני הנביאים', חניכים שהוכשרו לנבואה ולהתקשרות בנסתר שלמעלה מהעולם הזה, ובמשנה והתלמוד מצויים סיפורים על אנשים בודדים שעסקו בלימוד חוכמת הנסתר המכונה 'מעשה מרכבה' ו'מעשה בראשית' שאין מלמדים אותה אלא רק ליחידים המוכשרים לכך ומבינים מדעתם את החלק שאינו נאמר.³

במשך מאות השנים שאחר תקופת התלמוד התפשטה תורת הנסתר יותר ויותר. נכתבו והתפרסמו ספרים ובראשם ספר הזוהר, ועסקו בה רבים מגדולי ישראל. ועם זאת, עדיין נשארה תורת הנסתר נחלתם של

תלמוד בבריאה, וקבלה באצילות". ומבאר אדמו"ר הזקן שהכוונה היא שהתורה עצמה היא למעלה מעלה מכל העולמות (קדמה לעולם) והיא יורדת ומתלבשת בעולמות: המקרא מתלבש בכל העולמות עד לעולם העשייה באותיות הכתובות על הקלף; המשנה מלוכשת בכל העולמות עד עולם היצירה; התלמוד עד עולם הבריאה; והקבלה אינה מלוכשת בעולמות כלל, והיא כביכול נשארת באצילות שלמעלה מהעולמות הנבראים (ראו פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד, שער המצוות פרשת ואתחנן; תניא פרק מ בהגהה; לקוטי תורה ויקרא ה,א ועוד).

2 במאמר יסודי על חלקי התורה ממשיל אדמו"ר הזקן את התורה הנגלית ללחם ובשר, שבמקדש הם הזבחים והמנחות, ואת פנימיות התורה למלח שחייבים לתת על כל הקרבנות. המלח איננו אוכל בעצמו, אבל הוא הנותן טעם וחיות בכל המאכלים (ראו לקוטי תורה ויקרא ד,ב בביאור על ד"ה לא תשבית מלח וגו').

3 ראו משנה חגיגה ג,א; בבלי שם יג,א והלאה; ירושלמי שם ג,א; בבלי סוכה כח,א; רמב"ם הלכות יסודי התורה ב,א; ד,ג.

יחידים. המהפך המשמעותי התחיל עם התפשטות קבלת האר"י ז"ל. קבלת האר"י ז"ל יצרה מפתח שעל פיו ניתן לפרש את ספר הזוהר ושאר הכתבים הקדומים, ואף לקשר את פנימיות התורה אל היהדות בכללה: אל התורה הנגלית, אל המצוות ואל התפילה. מעתה, גם אם לא למדו בה הרבים, היא הייתה לנחלת הרבים בעצם הידיעה על מציאותה, בהערכה שניתנה ללומדיה, ובהליכה על פי מנהגיה. למערכת המושגים והסמלים הזו ששימשה ללימוד פנימיות התורה החלו לקרוא 'קבלה', על שום שהיא איננה מיוסדת על שכל וסברה אנושיים אלא על קבלת דברים מפי חכמים קדומים שבעצמם חיו בדרגות עליונות וסתומות אלו. ככל שהמבנים התרחבו והשתכללו, וככל שהם התפשטו ברכים, נעשה אלמנט הקבלה בהם ניכר יותר, עד שכל התחום של לימוד פנימיות התורה נקרא על שמו – קבלה.

הקושי בלימוד הקבלה הוא בכך שהיא אינה מלוכשת בעניינו והגיונו של העולם שלנו. ואם כן במה היא כן מלוכשת? שהרי אי אפשר לחשוב וכוודאי לא לדבר בלי כלים, מילים ומושגים כלל. ניתן להסביר זאת בכך שהקבלה משתמשת באותן המילים של העולם הזה, אבל לא במשמעותן הארצית, אלא כמערכת סמלים לדברים אחרים שלא מהעולם הגשמי שלנו. לשם דוגמה, השור בתורה הנגלית הוא השור המוכר לנו, שאוכל עשב וחורש בשדה וכן הלאה, ולעומת זאת השור שבקבלה יכול להיות מלאך מחיות המרכבה או ספירה וכיוצא בזה. תורת הקבלה נותנת לו שם, במילים ובצורות שקיימות בעולמנו, אך לא במשמעות שיש בעולמנו. פעמים שהמילה בקבלה מורה על המקור העליון לאותה מילה שבארץ, ופעמים שהקשרים מתגלים רק בתוך מערכת של מילים, של מבנה, המבטא בפעולתו וביחסים שבין חלקיו, את ההתרחשות העליונה. לדוגמה, נאמר ב'פתח אליהו': "חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא" (חסד יד ימין, גבורה יד שמאל).⁴ החסד העליון של הקב"ה נקרא יד ימין, ומובן לכול שמידת החסד אינה דומה

4 הקדמת תיקוני זוהר י,א. וכן בהמשך שם שכל הספירות מזוהות עם איברים בגוף, שיש לראות את המערכת כולה, של גוף האדם, כמבטאת בקשרים שבין האיברים את מערכת הספירות.

כלל ליד ימין ולא הגבורה ליד שמאל. ואף על פי כן, יש משהו ביחס שבין החסד והגבורה שעובר גם ליחס שבין יד ימין יד שמאל. לשון הקבלה דומה יותר ללשון שירה מאשר ללשון של מדע. המשמעות שרוצים להביע בשירה היא כל כך דקה ופנימית, אישית ורגעית - ששום מילה הלקוחה מהמילון לא יכולה לבטא אותה בדיוק. ועם זאת, צירופי מילים ודימויים בשיר יכולים ליצור משמעות פנימית שנדמה היה שאין לה מילים. באופן אחר אפשר לראות את ניסוחי הקבלה כסוג של דיאגרמה לעולם העליון. דיאגרמה מציגה תמונה חזותית למציאות שאין לה הופעה חזותית. יש דיאגרמות המציגות קו עולה ויורד, שיכול להציג את שער הדולר או תנודות הלב וכל משתנה אחר. בדומה לזה יש בקבלה 'דיאגרמות' של מילים שמייצגות מציאות שאין לה מילים. כאלו הם ניסוחי הקבלה, המאפשרים לחשוב ולדבר על הוויות ועולמות עליונים שאין לנו מושג ולא יכול להיות לנו מושג אמיתי על מהותם.

תורת החסידות

המעבר מהקבלה לחסידות אינו מעבר של המשך, כמו ענף מהגזע. יש אומנם הרבה קשרים - של מושגים ושל סוגיות משותפות - אבל הצמיחה היא חדשה מאותה תשתית עמוקה שממנה צמחה הקבלה. תורת החסידות אינה עוסקת בכל התחומים והמושגים שעוסקת בהם הקבלה, אבל את אלו שהיא עוסקת בהם היא מפתחת מאוד. הן בהפשטת התכנים הקבליים מהסמלים והמבנים שבהם מדברת הקבלה, באופן שאפשר להבין ולהרגיש אותם; והן בהורדתם אל הצורות של עבודת ה', אל היכולת של כל אדם לקחת את הדברים אל נפשו וליישם אותם - בתפילה, בתיקון המידות, בתורה ובשמחה של מצווה. את לימוד תורת החסידות אפשר לחלק לשלושה רבדים: הרובד הראשון הוא לימוד עיוני של הנושא כפי שהוא באלוקות; הרובד השני הוא לימוד בדרך של משל מנפש האדם; הרובד השלישי הוא הלימוד דרך עבודת ה' בפועל, בעיקר בתפילה. **הרובד הראשון:** רובד זה דומה ללימוד העיוני של הקבלה אלא

שבתורת החסידות מנסים להבין את הדברים גם בשכל האנושי. מה שמאפשר זאת היא הקביעה שהאלוקי נמצא בכל מקום ובכל דבר, ושיש תמיד קשר בין המעלה והמטה. גם הדרגות הגבוהות ביותר באלוקות, יש להן הד למטה בעולם ובפרט באדם.⁵ הקב"ה מגלה לנו באהבתנו את אהבתו, בשכלנו את שכלו ובדיבורנו את דיבורו. כמובן יש רמות למעלה שנפשו של אדם אינה משיגה אפילו את מציאותם, אבל כיוון שבאופן ובדרגה כלשהי שכלו נמצא גם בנו, הוא גם יגיע לביטוי. בעצם העמקת המחשבה והדיבור של האדם בנושאים אלה הוא בונה את ההתגלות האלוקית במילים ובמושגים שהוא חושב בהם.

הרובד השני: כדי לעבור מהבנת המושגים כפי שהם למעלה להבנתם למטה כפי שהם אצלנו צריך סולם להיאחז בו, ובמילים אחרות צריכים משל טוב. והמשל הטוב שלקחה החסידות הוא נפש האדם.

המשל לאדם מבוסס על דמיון מהותי המפורש בתורה: "ויברא אלקים את האדם בצלמו, בצלם אלקים ברא אותו".⁶ באופן זה פירשו גם את הפסוק באיוב "ומבשרי אחזה אלו-ה" - מתוך עצמי אני יכול להתבונן ולהשיג באלוקות.⁷ אכן כבר מראשית הקבלה השתמשו באדם להמשלת נושאים באלוקות. הדוגמה המוכרת ביותר לשימוש במשל כזה היא מהקדמת תיקוני זוהר בקטע המכונה 'פתח אליהו' ששם מקבילים בין איברי הגוף לספירות השונות.⁸ אלא ששם המשל הוא בעיקר מגוף האדם,⁹ ואילו החידוש של החסידות הוא בהרחבת המשל לנפש האדם.

הרחבת המשל לנפש האדם מאפשרת להעמיק את המשל הרבה יותר מכפי שהוא בגוף האדם. זאת ועוד, הנפש שלנו היא הכרתנו והרגשתנו,

5 וכמאמר החסידי הידוע (על פי אבות ב,א): "דע מה למעלה ממך" - דע שכל מה שקורה למעלה הכול הוא ממך שלמטה. (מגיד דבריו ליעקב אות קצח; אור תורה קיב, ועוד. וכן גם במובן ההפוך - שכל מה שבך ומה שקורה לך הכול הוא ממה שקורה ונפעל למעלה (כתר שם טוב אות קמה).

6 בראשית א,כו.

7 איוב יט,כו. ראו איגרת הקודש טו בתחילת האיגרת.

8 הקדמת תיקוני זוהר יז,א.

9 כגון: "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא" (חסד יד ימין, גבורה יד שמאל, תפארת הגוף), וכן הלאה.

ובעצם - היא אנחנו. ואם כן, המשל איננו מחוץ לנו אלא הוא אנחנו בעצמנו, מה שמעמיק את המשל ונוגע בכל דקויות הנפש שרק אנחנו יכולים לדעת. ועוד ועיקר, המשל של הנפש כולל גם את הנפש האלוקית שבאדם,¹⁰ והנפש האלוקית עולה עד שורשה שהוא חלק אלוקי ממעל ממש.¹¹ הדמיון איננו אפוא חיצוני בלבד, והמשל איננו רק משל, אלא בשורשו הוא זהות אמיתית.

במשל לאדם יש שלושה שלבים: הגוף, הנפש הבהמית והנפש האלוקית. הגוף הוא משל מתחום החומר, הנפש הבהמית היא משל מחיי הרוח של העולם הזה והנפש האלוקית היא משל הנוגע באלוהי עצמו.¹² **הרובד השלישי:** רובד זה נקרא בחסידות 'עבודת ה' או בקיצור 'עבודה'. העבודה שמדברים עליה במאמרי החסידות היא ההוראה למעשה שצריך לקחת מהלימוד של התורה החסידית אל התפילה, כמו מסקנת ההלכה למעשה בלימוד הנגלה. זהו לימוד חווייתי, שהלומד שותף לו, לא צריך ללמד ולפרש לו כי זה קורה לו, הוא רואה ומרגיש בעצמו, הוא חלק מזה.

כיצד זה עובד? יש דרכים רבות בחסידות בכלל ואצל כל אדם בפרט. אבל כדי להבין את הדברים אי אפשר בלי לתת דוגמה, למשל מהנהוג בחסידות חב"ד.

לפני התפילה לומדים מאמר חסידות. מתחילים בלימוד עיוני להבין את המושגים של המאמר ומהלך החשיבה שלו. לאחר שהאדם רכש הבנה טובה במאמר הוא לוקח את הרעיונות המופשטים להתבוננות שנכנסת לתפילה, כזו שקושרת את הרעיונות אליו בעצמו - אל מה שנוגע לו כעת ואל התפילה שהוא עומד להתפלל. ככל שיתבונן יותר הוא יזדהה יותר עם הנושאים שבמאמר ויחוש אותם בשכלו ובהרגשתו. וכשיגיע לתפילה עצמה, בעת אמירת המילים של התפילה הוא יחיה ממש את הדברים שלמד והתבונן בהם. לשם דוגמה, יחשוב שהדיבור שלו מייצג את השכינה המדברת בפיו, ויחשוב שהתכוונות הדיבור היא

10 תניא פרקים א-ב.

11 תניא פרק ב.

12 על שלבים אלה בכוחות הנפש ובספירות ראו איגרת הקודש טו.

אל הקב"ה בעצמו. ואם יתרכז בזה ויתרגל את המחשבה הזו עוד ועוד, הוא יתחיל לחוש את מהות השכינה המדברת בפיו, ואת הקב"ה, הנברל שמעבר - המקשיב, המבין הכול והנותן הכול. ובעיקר הוא יחוש בייחוד בין הקב"ה והשכינה שחל ממש עם הדיבור שבפיו. וכיצד עובר הייחוד מברכה לברכה, מנושא לנושא ומאחד את הכול למטה ולמעלה.

מתוך כך, ובעיקר לאחר התפילה, הוא יחזור אל המאמר בידיעה והרגשה מחודשות של המושגים שלמד, ומתוך חוויה עצמית של מי שחי את הדברים בעצמו. דרך זו מייצרת אפוא מערכת שמזינה את עצמה - השכל המופרה מן העבודה מייצר עבודה פנימית יותר שמייצרת שכל פנימי יותר וכן הלאה.

על דרך לימוד זו בנוי הספר הזה שכולל בסעיפיו את העיון בהוויה העליונה האלוקית, את המשל שמראה זאת בתוכנו ואת דלת הכניסה לעולם של עבודת ה' והתפילה.

שער הספירות

פרק ראשון

האין סוף

ההתחלה

היכן מתחילים? לכאורה צריך להתחיל מההתחלה. אבל הספרות היהודית לדורותיה, מלבד יוצאים מן הכלל בודדים,¹ אינה מתחילה מההתחלה אלא מנקודה כלשהי באמצע. אין זה משום שמחברי הספרים לא היו מסודרים, אלא נראה שיש כאן דרך מחשבה והתייחסות אחרת כלפי התורה והמציאות בכלל. אפילו התורה עצמה, שמתחילה ב"בראשית", אינה מתחילה בעצם מההתחלה. לפי הסדר היה צריך להתחיל בכך שיש אלוקים ואז מסיבה כלשהי הוא בורא עולם. אבל ספר בראשית לא מתחיל שם. מציאותו של אלוקים נזכרת כדבר נתון וידוע שאין צורך לומר אותו. גם התיאור של בריאת העולם אינו מתחיל מההתחלה, שכן לאחר שהסיפור מתחיל "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ", מתברר שכבר היה קיום של עולם לפני כן – "תהו ובהו וחשך על פני תהום".

1 הבולט ביותר 'משנה תורה' של הרמב"ם.

אפשר להסביר זאת בכך שהמציאות בעצמה אינה מתחילה אף פעם מההתחלה. התפיסה היהודית היא שהעולם בכללו ובפרטיו נכנס אל המציאות, עולם שלם כפי שהוא עתה.² רק ההבנה האנושית את הדברים יוצרת בהם סדר של מוקדם ומאוחר, של תהליכים מורכבים מסיבה ומסובב. זו דרך המחשבה המקובלת בדרך כלל היום, שבה לומדים אנשים בוגרים על העולם שסביבם, אבל אין זה אומר שכך באמת אירע ואין זה אומר שזו הדרך היחידה ללמוד את הדברים. לשם דוגמה, אפשר לראות מעין זה אצל ילד קטן שלא לימדו אותו עדיין כיצד לחשוב וללמוד בדרך מסודרת. הילד נולד לתוך העולם הקיים, שלא מתחיל מההתחלה עבורו, והוא לומד את המושגים הראשונים – אבא, אימא, שפה, התנהגות – ממקום כלשהו באמצע, כל אחד מהיכן שהוא פוגש את הדברים, ואין זה אומר דבר על סדר הדברים במציאות.

הצורך האנושי לסמן התחלה, כדי להבין, כדי להתחבר לסיפור ולהרגיש משמעות, נכון ביתר שאת בלימוד הנסתר. בלימוד זה נכנסים לתחומים העלומים שקודם היות העולם, המקום והזמן, ובהם לא ניתן באמת לדבר על מוקדם ומאוחר, מעלה ומטה. לכן מתגבר הצורך לאחוז במסגרת של סדר כלשהו, של מוקדם ומאוחר בתהליכי המחשבה, גם אם אין לזה בסיס במציאות.

אך האמת הפנימית יותר מיסודות היהדות בכלל ושל תורת הנסתר בפרט, היא האמונה במשמעות ובתכלית שיש לכל פרט במציאות, ובכך שכל הדרגות וצדדי המציאות קשורים זה לזה ומשלימים אחדות אחת מופלאה. מה שאומר, שמשמעות וסדר הדברים המתקבלים בדעתנו אינם מנותקים ממהות הדברים עצמם. למהות יש צדדים שונים, ואחד מהם הוא זה המתקבל בדעתנו. ואם כן, לדרך ההשגה שלנו, לסדר שאנו מצליחים לעשות בדעתנו, יש קשר אמיתי למהות הדברים, ואין הוא צורך שלנו בלבד. עד כדי כך, שהסדר שבדעתנו יכול לפעול גם על מציאות הדברים שמחוץ לנו; להשלים ולארגן את הדברים עצמם במעין אותו סדר שבדעתנו.

2 כמאמר רו"ל "עולם על מילואו נברא" (בראשית רבה יב, ו; יג, ג; יד, ז).

היכן מתחילים היא שאלה של כל אדם בכל יום. היכן מתחילים את מסע הנפש היומי, את עבודת התפילה שבלב – מההתחלה, מהסוף או מהאמצע? אפשר להתחיל מלמעלה, מההתבוננות באין סוף שלמעלה מכל ההגדרות ומעבר לכל הגילויים. אפשר מלמטה, מאפסות המציאות שלנו, הארעית והבלתי נחשבת כלפיו. ואפשר להתחיל מהאמצע, ממשהו שקורה לי בהווה, שמטריד או משמח או מרגש. ההתחלה מלמעלה פותחת מסלול של אהבה. ההתחלה מלמטה פותחת מסלול של יראה. ההתחלה מהאמצע לא מתחילה, היא רק ממשיכה את תנועת הנפש הקיימת.

אין סוף

קשה להתחיל מההתחלה, כי ההתחלה האמיתית היא עוד קודם לכל דבר שניתן לדבר עליו ואפילו לחשוב אודותיו. ההתחלה איננה בבריאת העולם או האדם, אלא חוזרת אחורה אל האלוקי בעצמו שקודם לבריאה, אל האין סוף שקודם לכל הגדרה.

כל דיבור על האלוקי בעצמו – האין סוף, הכול והלא כלום – כבר פוגם בתפיסת מהותו העצמית. אין דבר שניתן להגיד עליו. לא דברי שבח כגון שהוא גדול או חכם או טוב; ואפילו לא שהוא קיים, שהרי גם התואר קיים מתייחס למושג הקיום השייך לעולם שלנו. אפילו אמירות של שלילה – שאיננו מוגבל, שאיננו מושג, שאיננו גשמי או שאיננו רוחני – אי אפשר לומר עליו, שכן גם אמירות אלו מתייחסות לתכונות ולהגדרות ששייכות אליו, והרי הוא קיים מעבר לכל הממדים שאנו חיים בהם. משום כך, כל הגדרה שננסה לתאר בה את האלוקי, הרי שבעצם יכולתה לעלות בדעתנו, כבר איננה מתייחסת אליו. כפי שאומרים בנוסח התפילה "אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה אחר שנברא העולם" – כפי שהיה לפני שנברא העולם כך הוא בדיוק לאחר שנברא העולם בלי שום שינוי כלל, ואין מציאות העולם כולו משנה לגביו. בלשון המתמטיקה, בריאת העולם ומציאותו ביחס לאין סוף ברוך הוא היא כמו שמוסיפים כל מספר לאין סוף, שאינו משתנה בשל כך.

לדרגה הזו שאיננה דרגה, שמעבר לכל הגדרה, קוראים חכמי הסוד 'אין סוף'. לכאורה גם כינוי זה, שעל דרך השלילה, מעמיד אותו בהתייחסות מסוימת אל ההגדרות שלנו, של שלילת כל התייחסות אליהן. ואולם בכמה מקומות בקבלה ובחסידות מבואר שבכינוי זה 'אין סוף' מתכוונים חכמי הסוד למעלה גם מהגדרות השלילה. כלומר, ששלילת הסוף והגבול אינה מגבילה אותו מלהיות גם בתוך הגבול.³ כשם שהוא נמצא באין סוף הרחוק מכל רחוק, כך הוא גם נמצא בגבול הקרוב מכל קרוב. כשם שהוא נמצא מעבר לגבולות, כך הוא נמצא בתוך הגבולות; וכשם שאין אנו רשאים להגבילו בגדרי ההשגה שלנו, כך אין אנו רשאים להוציאו מהן. אל המהות הזו שמעבר לכל הגדרה והשגה, אנו מתכוונים כשאנו חושבים על הקדוש ברוך הוא בעצמו, וההתכוונות אל העצמות האלוקית דווקא היא מיסודות עבודת ה' ביהדות ובחסידות בפרט.⁴

למרות שזה נשמע כפרדוקס, להתייחס אל מה שהגדרנו כבלתי ניתן להתייחסות, הרי זה בדיוק מה שנדרש מאיתנו – למתוח מעבר ליכולת, לנסות ולגעת במה שלכאורה אינו ניתן להשגה. זו דרך שאין לה סוף, מאמץ שלעולם לא יספיק, רצון שלעולם לא יסופק. אבל זו בדיוק הדרך שלנו ושל הבריאה כולה להגיע לקשר עם מי שברא – הקשר שנוגע ואינו נוגע. אם ניגע הוא כבר לא זה שמעבר, אם לא ניגע כאילו איננו; אז נוגעים ולא נוגעים, ובין לבין נמצאים בהתייחסות אליו.⁵

בעבודת ה', ההתייחסות לאין סוף היא היראה העליונה מפני הנבדל לגמרי, והיא גם האהבה הרבה לזה שהוא הכול, נוגע בכול ומהווה

3 בספרי חסידות מובא המקור לרעיון זה מספר עבודת הקדש שער ח פרק ח: "שאין סוף הוא שלמות מבלי חסרון חס ושלוש ואם תאמר שיש לו כח בלי גבול ואין לו כח בגבול אתה מחסר שלימותו".

4 ראו רמב"ם בפתיחה להלכות עבודה זרה.

5 בלשון הקבלה נקרא הקשר הזה "מטי ולא מטי" (נוגע ולא נוגע). בשם המגיד ממעזריטש מובא ביאור למושג זה: כאשר המרחק בין המשפיע למקבל הוא באין ערוך, כל כך גדול שאין אפשרות להביט מצד לצד, צריך המשפיע לרדת ממדרגתו כדי שהשפעתו תתקבל, וזהו 'מטי'. אבל כאשר השפעתו יורדת אלינו היא כבר לא הוא בעצמו ולכן הוא 'לא מטי' (ראו לקוטים יקרים סימן קכט).

את הכול.⁶ בתפילה, בתורה ובמצוות זו תנועת הנפש של 'רצוא ושוב',⁷ ריצה מגופנו ומעולמנו אל האין סוף שמעבר לכול, ושיבה מהאין סוף לגופנו ועולמנו. משום שהוא נמצא גם כאן כמו שם. באופן זה האין סוף ממש 'מטי ולא מטי' (נוגע ואינו נוגע) בהשגתנו ובהרגשתנו.

על האדמו"ר הזקן מסופר שבעת דבקותו בתפילה, הוא נשמע אומר: "אינני רוצה את הגן עדן שלך, אינני רוצה את העולם הבא שלך, אני רוצה רק אותך לבדך!"⁸ לכאורה מי שרוצה "אותך לבדך" עולה ולא חוזר, אבל אצל אדמו"ר הזקן זו לא הייתה תפילה אחת מיוחדת, כך היה נשמע בכל תפילה. כי דרכו להתפלל אל מהותו ועצמותו בלבד, היא בהכרח ברצוא וגם בשוב, באהבה וגם ביראה כי האין סוף בעצמו, כשם שהוא למעלה ומעבר, כך הוא למטה ובכול.

אור אין סוף

מה שהופך את האין סוף המופשט מכול והפילוסופי, לאלוקים של אמונה דתית – שרוצה ואוהב, מדבר ושומע – הוא האור. אור אין סוף, שהוא כמו יד שמושיט לנו האין סוף שמעל ומעבר כדי שנוכל להתייחס אליו, לקבל ולתת.

אור אין סוף הוא גילוי של האין סוף. אך לא גילוי בהגדרה כלשהי, שהרי אין שום הגדרה לאין סוף. להתגלות שאין לה הגדרה וכלי, אפשר לקרוא נכונות להתגלות. נכונות שקיימת כל הזמן מהעבר השני, מוכנה

6 על המושגים 'אהבה רבה' ו'יראה עילאה', ראו לקמן בפרקים 'חסד' ו'גבורה'.

7 ראו לקוטי תורה פרשת חוקת נו, א.

8 הוא כמובן אמר זאת ביידיש: "איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיינ גן עדן, איך וויל ניט דיינ עולם הבא כו', איך וויל מער ניט אַז דין אַליין" (דרך מצוותיך, שורש מצוות התפילה, פרק מ; מובא בלוח היום יום י"ח כסלו). ואמר על זה הרבי מליובאוויטש שמעת שגילה הצמח צדק את הדבר וכתבו בספרו כבר אין זה רק עניינו הפרטי של הצדיק אלא עניינו של כל אחד, וכל חסיד יכול וצריך להשתדל להתפלל כך.

להתגלות אך יכולה להתגלות בפועל רק למי שמכין לה את הכלי המתאים.⁹ מצד האין סוף, אור אין סוף מאוחד ובטל לחלוטין לאין סוף עצמו. וגם כשהוא מתגלה אין הוא מגלה אלא את האין סוף לבדו (שהרי אין עוד מלבדו). ואולם מצד שני, מצינו, אין האין סוף מתגלה אלא באור אין סוף, מה שאומר שעבורנו אור אין סוף הוא הכול.

עם זאת, אור אין סוף איננו האין סוף עצמו. באין סוף, האלוקי עצמו, אין אנו רשאים לדבר ולחשוב כלל. הרבה הוזהרנו על כך: "לא תעשה לך פסל וכל תמונה",¹⁰ "ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה",¹¹ וכך גם בדברי חכמים בכל הדורות. אכן גם אם נרצה בכך, אין אנו באמת יכולים שהרי כל מחשבה היא במה שגלוי, והאין סוף עצמו, הנבדל לגמרי במהותו, אינו גלוי לעולם. אבל יכול להיות שאנשים יחשבו כך, שידמה להם שהם חושבים ורואים ומבינים דבר באין סוף. ועל כך באה האזהרה הגדולה, כי בנפשנו הדבר לשמור תמיד על תפיסת האין סוף עצמו שיהיה נבדל מכל גילוייו בכל הדרגות.

אכן, אור אין סוף איננו מתגלה כשלעצמו, ואולם כמהות הראשונית של כוח הגילוי הוא נמצא בשכבה פנימית של כל הגילויים שבכל העולמות. בכל מה שאנו יודעים, בכל מה שאנו יכולים לדעת ולהכיר ולהתייחס אליו, נמצא בתוכם גילוי של אור אין סוף.

שמו הגדול

בתורת הסוד ישנם דימויים נוספים למהות זו של אור אין סוף, המבטאים צדדים ושלבים נוספים בגילוי האין סוף האלוקי: 'דיבור', 'מלכות', והדימוי הדק יותר הוא מושג ה'שם'. שם כמו שם שיש לאדם, למלאך ולכל הוויה במציאות, הוא צירוף

9 שהוא כלי החוכמה, וכלשון אדמו"ר הזקן בתניא בשם רבו המגיד ממעזריטש בשם ספר עץ חיים "שאור אין סוף ברוך הוא אינו מתייחד אפילו בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו תחלה בספירת חוכמה (תניא פרק לה בהגהה).

10 שמות כד.

11 דברים ד, טו.

אותיות שבו קוראים לו ומתייחסים אליו האחרים. ה'שם', במובנו העמוק, איננו רק 'שם הסכמי', שמסכימים בני אדם אחד עם השני לכנות דבר בשם זה, אלא כעין הגדרה המבטאת את מהותו. מעין שמות כאלה משמשים בזמננו בתחומים שונים: כמו בשמות של תרופות ובנוסחאות של חומרים כימיים וכיוצא בזה, שבהם השם מורכב מצירוף של אותיות ומספרים המתארים את מהות החומר והפעולה שלו. יש תרבויות ויש אנשים בכל מקום שקיבלו את שמם רק לאחר שהצליחו לבטא משהו משמעותי מאופיים וכוחם, ועל זה נקרא שמם. השמות של הברואים השונים בלשון הקודש הם למעשה צירוף מסוים מהאותיות של עשרת המאמרות שבהם נברא העולם.¹² אותיות עשרת המאמרות הן היסודות שמהן מורכב העולם, ובהן הוא מתקיים וחי בכל עת. הצירוף הבסיסי של האותיות, כפי שהן כתובות בעשרת המאמרות שבתורה, הוא הבורא את הכללים הגדולים – כגון השמיים והארץ, כלל הצומח וכלל החי – וכל אין ספור הצירופים האחרים הם המחיים את אין ספור פרטי הבריאה. לכל דבר שקיים יש צירוף מיוחד לו, הבורא ומחיה אותו, והוא שמו.

אלו שמות הנבראים, אך מה הם שמותיו של הקב"ה? שהרי הוא הבורא ולא הנברא, הוא המדבר ולא זה שמדברים אותו! ואכן, הוא עצמו אינו נברא ואינו מתקיים בשום שם וצירוף של אותיות. ואולם האופנים שבהם הוא מגלה את עצמו ואת כוחותיו ומידותיו כלפינו – יש להם שם וצירופי אותיות. הצירופים האלה אינם רק בוראים את העולם, הם הצירופים שמגלים את בורא העולם, את הרוצה והחושב על העולם, ולכן אף הם מורכבים מאותן האותיות שבוראות את העולם. ועם זאת הם מכוונים אל האלוהי, אל בורא העולם, ומי שאומר את השמות הללו וקורא בהם הוא האדם שקורא אל האלוהי: 'אנא בוא והתגלה אלינו אתה בעצמך – בבריאית עולמך ובהשפעה בו ברצונך ובחוכמתך, בחסדך ובגבורתך ובכל ספירותיך'.

12 הם הנזכרים בפרק א בספר בראשית, כגון "ויאמר אלקים יהי אור", שבהן נברא העולם כולו. וכמבואר כל זה בשער היחוד והאמונה שבספר התניא פרק א על פי האר"י ז"ל והבעש"ט.

למעלה מכל השמות המבטאים את הנהגת העולם על ידי הספירות האלוקיות ישנו 'שמו הגדול', השם האחד הקורא לכל השמות, הכולל את כל הגילויים. השם הקורא לאין סוף בעצמו שאין לו שום גילוי, אבל יש לו אור ויש לו שם שמגלים את סודו הגדול: שהוא עצמו שאין עוד מלבדו - נגלה באור הזה, ונקרא בשם הזה.

האור והשם עניינם אחד, אלא שהאור מדגיש את הגילוי, והשם את המתגלה; האור את ה'מה' והשם את ה'מי'. בניגוד ל'מה' שיש לו תוכן, ל'מי' יש רק שם. ודווקא משום שלשם אין תוכן בעצמו הוא יכול להצביע אל העצמות הבלתי מושגת, שאין שום אור וגילוי מתייחסים אליה אלא רק שם.

הדברים אמורים לא רק בשמו הגדול. כל שם, גם שמות הקשורים לגילויים מסוימים, לספירות מסוימות (כמו שם אֵל בחסד, שם אלוקים בגבורה וכו') מתייחסים לא לגילוי המסוים שבחסד או בגבורה וכו', אלא לעצמות האלוקיות הפועלת בכוחות אלו.¹³ על דרך משל, כמו שמו של אדם שאינו מתייחס לגילוייו ופועלותיו אלא אל האדם עצמו. כשאנו קוראים לאדם משום שאנו רוצים אותו כנהג אנו קוראים לו "נהג", כשאנו רוצים אותו כאבא קוראים לו "אבא", אבל כשאנו רוצים אותו בעצמו אנו קוראים לו בשמו: אברהם, משה וכו'.

בתפילה אנו קוראים לקב"ה בשמותיו. לא בהגדרותיו המופשטות, לא מתפללים ל'אין סוף', לא ל'כל יכול', וגם לא ל'חכם' ול'רחום' וכו', אלא קוראים אליו בשמותיו: שם אֵל, שם אדנות, שם הו"ה. הטעם הוא שהתפילה לעולם מכוונת "אליו ולא למידותיו", אליו עצמו ולא לשום מידה וגילוי שבה הוא מתגלה ופועל בעולמנו. זו מהות התפילה, שלא נועדה רק למילוי הצרכים שלנו - לחוכמה, לרפואה, לפרנסה, ואפילו לא ליראת שמיים שלנו - אלא היא נועדה בעיקרה להתקשרות שלמה ואמתית עם הקב"ה עצמו. דרך התפילה היא ארוכה, דרך ההתבוננות, השבחים והבקשות, ביראה ובאהבה, אך

13 ראו הסבר ליחס שבין השמות לספירות בפרק הבא על עשר הספירות.

מהותה הפנימית מכוונת הכי גבוה – לחבר את עצמות הנשמה עם עצמות אין סוף¹⁴ – לא פחות.

השגתנו באור אין סוף

מהות האין סוף היא כאמור מעבר לכל השגה, ורק דרך אור אין סוף יכולה להיות השגה כלשהי באין סוף. בספרים מוגדרת השגה זו כ'דיעת המציאות'.¹⁵ כלומר, אין זו השגה במהות הדבר אלא רק במציאותו, בכך שהוא קיים.

ידיעה זו במציאות האין סוף היא לא רק אפשרית לכל אדם, היא גם חובתו וייעודו של כל אדם. ביטוי לכך נמצא בתפילה ובהלכה. פעמיים בכל יום קורא יהודי קריאת שמע ואומר "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". בכך הוא מכריז שאלוקים הוא האחד המוחלט, שאין עוד מציאות מלבדו, שכל הנמצא, השמיים והארץ וכל מה שבהם, בטלים בו מהיות מציאות לעצמה.¹⁶ כך פותח הרמב"ם את ספר ההלכה הגדול משנה תורה: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה ביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו...".¹⁷ ובתיקוני זוהר פותח הקטע הידוע בשם 'פתח אליהו' במילים: "רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן", ריבון העולמים שאתה הוא אחד ולא בחשבון.¹⁸

כל אלה וביטויים רבים נוספים בתורה ובנביאים ובדברי חכמים בכל הדורות, מתארים את אור האין סוף באופנים ובצדדים שונים היכולים

14 ראו לוח היום יום י"א תשרי.

15 ידיעת המציאות לעומת 'השגת המהות'. מקור המושגים קרום אך בהקשר זה הם נמצאים בספרי חסידות. ראו איגרת הקודש יט; דרך מצוותיך מצוות האמנת אלוקות אות ב; לקוטי תורה ויקרא ה,ג ועוד.

16 בספרים מכואר שהכוונה הפשוטה של אותיות 'אחד' היא: שהחיות – שבעה הרקיעים והארץ; והדל"ת – ארבע רוחות העולם, בטלים באל"ף – אלופו של עולם, הקב"ה בעצמו (ראו בית יוסף או"ח סי' סא בשם הסמ"ק; שו"ע שם סעי' ו).

17 רמב"ם הלכות יסודי התורה א,א.

18 הקדמת תיקוני זוהר יז,א.

להתקבל בדעתנו. עם זאת, השגות אלו כולן אינן תלושות מן האמת העצמית שלהן. שהרי זו עצמה היא דרך התפשטותו של האור – בדעתנו ובעולמנו, במילים ובמושגים שקיימים בנו.

ידיעה זו היא תכליתו של האדם ותכלית בריאת כל העולמות. עניינו של האור הוא להתגלות, עניינו של השם הוא שיקראו בו, ועניינו של האדם וייעודו הוא שיגלה את האור אין סוף ויקרא לו בשמו. כשאדם ממלא את ייעודו זה הוא מגלה את נקודתו הפנימית הפרטית שסביבה נרקמו אישיותו וכל מאורעות חייו ושדרכה ובכוחה הוא הגיע לאותה ידיעה במציאות האין סוף. ידיעה זו אפשרית כאמור לכל אדם, אך אין היא שווה בכל אדם. בגלל שהיא פנימית כל כך היא אישית וסובייקטיבית ונכנסת לנפש רק בהתאמה אישית לו בלבד.

טבעו של אור אין סוף שהוא מתפשט והולך ממקורו הרחק יותר ויותר. אך בכל מרחק ובכל אין ספור חילופי הצורות שהוא עובר הוא שומר את מהותו שהיא אור אין סוף הנושא את סוד מציאותו של האין סוף, ששום דבר אינו נבדל ממנו ושום דבר אינו מצוי ואינו מושג באמת בנפרד ממנו.

באין סוף עצמו אין השגה ואין עבודה, רק באור אין סוף, והעבודה בכל מקום היא לחברו לאין סוף עצמו.

יש עבודה שמתחילה מלמטה, היכן שמרגישים נפרדים מהאין סוף, עצמאיים מסתדרים בלעדיו. והעבודה אז היא להתבונן ולהרגיש שאין זה כך, להתבונן בשפלות האדם, בכלל ובפרט. ומהרגשת המרחק תבוא התשוקה כאש לעלות אל ה'. ויש עבודה שמתחילה מלמעלה באור אין סוף. זו לא חייבת להיות דבקות באור אין סוף המופשט מכול, לא כל אחד יכול ולא בכל עת. אבל כאשר מתבוננים ומרגישים שכל מצווה, מילה של תורה או תפילה, נוגעת באין סוף, ושהיא בעצמה אור אין סוף הקשור ובטל לאין סוף עצמו – הרי שבמעשה זה ובמילה זו גם האדם שאומר ועושה מתקשר ובטל לאין סוף, כמו אור אין סוף בעצמו.

זה קורה מעצמו, בעצם עשיית המצווה ואמירת המילה

האין סוף

שהקב"ה הכניס עצמו בהן. אבל כאשר אדם רוצה להיות בדבקות הזו גם בנפשו, בהכרתו ובהרגשתו, הוא צריך לשתף את כוחות נפשו באמירת המילה הזו – בהתבוננות ובהרגשת האהבה באופן שאי אפשר אחרת.

בסיכומו של פרק זה מתברר שכל מה שאפשר לומר על האין סוף הוא שאי אפשר לומר דבר. ואם מדברים, בהכרח מדברים על אור האין סוף, ואם מדברים על אור אין סוף בהכרח מדברים על האור המשתקף במציאויות שהוא מאיר אותן, בכוחות ובכלים שהוא פועל בהם. כוחות וכלים אלה הן עשר הספירות שבהן יעסוק הספר בכל הפרקים הבאים.